

ZAMONAVIY MUSIQA O'QITUVCHISINING REFLEKSIV VA SELF-MENEJMENT KOMPETENTLIGINI SHAKLLANTIRISH

M.Rahimjonova¹

1. Farg'ona davlat universiteti, Pedagogika - psixologiya va san'atshunoslik fakulteti Musika ta'limi va san'ati yo'nalishi I-kurs magistri

Mas'ul muallif: Rahimjonova Mohigul, Farg'ona davlat universiteti, Pedagogika - psixologiya va san'atshunoslik fakulteti Musika ta'limi va san'ati yo'nalishi I-kurs magistri.

Received: 10 Oktabr 2026

Accepted: 15 Oktabr 2026

Published: 20 Oktabr 2026

Copyright: © 2026 by the author(s). Licensee Musika pedagogikasi. Madaniyat. Etnografiya.

Iqtibos uchun: Rahimjonova, M. ZAMONAVIY MUSIQA O'QITUVCHISINING REFLEKSIV VA SELF-MENEJMENT KOMPETENTLIGINI SHAKLLANTIRISH / M. Rahimjonova // Musika pedagogikasi. Madaniyat. Etnografiya. — 2026. — T. 2, № 1. — B. 117–120.

Annotatsiya. Mazkur maqolada zamonaviy musiqa o'qituvchisining professional kompetentligini rivojlantirishda refleksiv va self-menejment kompetentligining mazmun-mohiyati, tarkibiy tuzilishi hamda pedagogik ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqotda, avvalo, refleksiv kompetentlik tushunchasiga alohida e'tibor qaratilib, uning o'qituvchining o'z pedagogik faoliyatini anglash, tahlil qilish, baholash, mavjud muammolar sabablarini aniqlash va kelgusidagi faoliyatini takomillashtirish qobiliyati sifatidagi mazmuni ochib beriladi. Musika ta'limi jarayonida refleksiya o'qituvchining nafaqat metodik faoliyatini, balki o'quvchilarning musiqiy-estetik idroki, ijodiy faolligi va emotsional munosabatini kuzatish hamda tahlil qilish imkonini beradi. Shuningdek, self-menejment kompetentligi vaqtni boshqarish, maqsad qo'yish, ustuvor vazifalarni belgilash, pedagogik stressni boshqarish, o'z-o'zini nazorat qilish va kasbiy rivojlanishni rejalashtirish bilan bog'liq jarayon sifatida yoritiladi. Maqolada refleksiya va self-menejmentning o'zaro bog'liqligi hamda zamonaviy musiqa o'qituvchisining kasbiy rivojlanishidagi o'rni ilmiy-nazariy jihatdan asoslanadi.

Kalit so'zlar: musiqa o'qituvchisi, refleksiya, refleksiv kompetentlik, self-menejment, o'z-o'zini anglash, o'z-o'zini baholash, metakognitiv refleksiya, pedagogik faoliyat, kasbiy kompetentlik, o'z-o'zini boshqarish, vaqt menejmenti, kasbiy rivojlanish, musiqiy-estetik tarbiya.

ФОРМИРОВАНИЕ РЕФЛЕКСИВНОЙ И КОМПЕТЕНТНОСТИ САМОМЕНЕДЖМЕНТА СОВРЕМЕННОГО УЧИТЕЛЯ МУЗЫКИ

Аннотация. В статье рассматриваются содержание, структура и педагогическое значение рефлексивной и компетентности самоменеджмента современного учителя музыки. Особое внимание уделяется понятию рефлексивной компетентности, которая рассматривается как способность педагога осознавать, анализировать и оценивать собственную профессионально-педагогическую деятельность, выявлять причины возникающих проблем и определять направления её дальнейшего совершенствования. В процессе музыкального образования рефлексия позволяет учителю анализировать не только эффективность применяемых методов, но и особенности музыкально-эстетического восприятия, творческой активности и эмоционального отношения учащихся к музыкальному искусству. Самоменеджмент рассматривается как система навыков целеполагания, планирования времени, определения приоритетов, самоконтроля, эмоциональной саморегуляции и профессионального саморазвития. В статье обосновывается взаимосвязь рефлексии и самоменеджмента как важных компонентов профессиональной компетентности современного учителя музыки.

Ключевые слова: учитель музыки, рефлексия, рефлексивная компетентность, самоменеджмент, самосознание, самооценка, метакогнитивная рефлексия, педагогическая деятельность, профессиональная компетентность, саморегуляция, управление временем, профессиональное развитие, музыкально-эстетическое воспитание.

DEVELOPING REFLECTIVE AND SELF-MANAGEMENT COMPETENCE OF A MODERN MUSIC TEACHER

Abstract. This article examines the content, structure and pedagogical significance of reflective and self-management competence of the modern music teacher. Particular attention is paid to the concept of reflective competence, which is understood as the teacher's ability to become aware of, analyze and evaluate his or her own professional and pedagogical activity, identify the causes of emerging problems and determine ways to improve further practice. In music education, reflection enables teachers to analyze not only the effectiveness of teaching methods but also students' musical-aesthetic perception, creative activity and emotional responses to music. Self-management competence is considered as a system of skills related to goal setting, time management, prioritization, self-control, emotional self-regulation and professional self-development. The article

substantiates the interrelationship between reflection and self-management as important components of the professional competence of a modern music teacher. Particular emphasis is placed on metacognitive reflection as a mechanism for conscious professional development and improvement of pedagogical decision-making.

Keywords: music teacher, reflection, reflective competence, self-management, self-awareness, self-assessment, metacognitive reflection, pedagogical activity, professional competence, self-regulation, time management, professional development, musical-aesthetic education.

Kirish. Bugungi ta’lim jarayonida o’qituvchiga qo’yilayotgan talablar faqatgina muayyan fan bo’yicha bilim va metodik ko’nikmalarga ega bo’lish bilan cheklanmaydi. Zamonaviy pedagog o’z faoliyatini mustaqil tahlil qila olishi, pedagogik vaziyatlarga mos ravishda qaror qabul qilishi, o’z imkoniyatlarini to’g’ri baholashi, vaqt va resurslardan samarali foydalanishi hamda uzluksiz kasbiy rivojlanishga intilishi zarur. Ayniqsa, musiqa ta’limi o’qituvchisi faoliyatida ushbu jihatlar alohida ahamiyatga ega. Chunki musiqa darsi bilim berish bilan birga o’quvchilarning estetik idroki, emotsional dunyosi, ijodiy tafakkuri va badiiy didini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shu nuqtayi nazardan, zamonaviy musiqa o’qituvchisining kasbiy kompetentligini shakllantirishda refleksiv kompetentlik va self-menejment o’zaro bog’liq ikki muhim yo’nalish sifatida namoyon bo’ladi. Refleksiv faoliyat o’qituvchiga “Men darsni qanday tashkil etdim?”, “Qaysi metod samarali bo’ldi?”, “O’quvchilar musiqiy materialni qanday qabul qildilar?”, “Qaysi jihatni o’zgartirishim kerak?” kabi savollar orqali o’z pedagogik faoliyatiga tanqidiy va ongli munosabatda bo’lish imkonini beradi.

Ilmiy tadqiqotlarda ham o’qituvchining refleksiv faoliyati bilan uning o’z pedagogik imkoniyatlariga bo’lgan ishonchi o’rtasidagi munosabat o’rganilgan. Jumladan, 2025-yildagi tadqiqotda metakognitiv refleksiyaning o’qituvchilarning sinfni boshqarish, o’quvchilarni jalb qilish va o’qitish strategiyalariga oid o’z-o’ziga ishonchi bilan ijobiy bog’liqligi qayd etilgan.

Refleksiv kompetentlik tushunchasining ilmiy-nazariy mohiyati

Refleksiya insonning o’z faoliyati, fikrlashi, his-tuyg’ulari, qarorlari va xatti-harakatlarini ongli ravishda kuzatishi hamda tahlil qilishi jarayonidir. Pedagogik faoliyatda refleksiya o’qituvchining o’z kasbiy faoliyatini “tashqaridan turib” tahlil qilish imkoniyatini yaratadi. Refleksiv kompetentlikni oddiygina o’z-o’zini baholash bilan tenglashtirish to’g’ri emas. O’z-o’zini baholash refleksiyaning tarkibiy qismlaridan biridir.

Refleksiya esa kengroq jarayon bo’lib, unda o’qituvchi:

faoliyat → kuzatish → anglash → tahlil → baholash → sababni aniqlash → xulosa → yangi pedagogik qaror ketma-ketligini amalga oshiradi.

Demak, refleksiv kompetentlik - pedagogning o’z kasbiy faoliyatini ongli ravishda kuzatish, tahlil qilish, baholash, mavjud muammolarning sabablarini aniqlash va olingan xulosalar asosida keyingi faoliyatini takomillashtira olish qobiliyatidir. Bu jihatdan refleksiya o’qituvchining metakognitiv faoliyati bilan chambarchas bog’liq. Ya’ni pedagog nafaqat “nima qildim?” degan savolga, balki “nima uchun aynan shunday qildim?”, “bu qaror qanday natija berdi?”, “boshqacha yo’l tutganimda natija qanday bo’lard?” kabi savollarga ham javob izlaydi.

Tadqiqotlarda tizimli refleksiya o’qituvchilarning refleksiya qilishga bo’lgan o’ziga ishonchini rivojlantirishi ko’rsatilgan. 600 nafar bo’lajak o’qituvchi ishtirokidagi tadqiqotda dars jarayonlarini tizimli ravishda refleksiya qilgan guruhda refleksiyaga oid self-efficacy sezilarli oshgani aniqlangan.

Musiqa o’qituvchisi faoliyatida refleksiv kompetentlikning o’ziga xos jihatlari

Musiqa o’qituvchisining refleksiyasi boshqa fan o’qituvchilarining refleksiyasidan ayrim jihatlari bilan farqlanadi. Chunki musiqa ta’limida natija faqat nazariy bilimni o’zlashtirish bilan belgilanmaydi.

Musiqa darsida o’qituvchi quyidagilarni ham kuzatishi kerak:

o’quvchilarning musiqiy eshitish qobiliyati;

musiqiy asarni idrok etish darajasi;

ritmni his qilish qobiliyati;

ijodiy faollik;

estetik did;

emotsional munosabat;

jamoaviy faoliyatdagi ishtirok;

mustaqil fikrlash;

musiqiy obrazni tushunish darajasi.

Shuning uchun musiqa o’qituvchisining refleksiyasi pedagogik, psixologik, estetik va ijodiy komponentlarni qamrab oladi. Masalan, o’qituvchi dars yakunida “Bugun mavzuni tushuntirdimmi?” degan savol bilan chegaralanib qolmasligi kerak. U quyidagi refleksiv savollarni ham qo’yishi mumkin:

“O’quvchilar musiqiy asarning badiiy-estetik mazmunini anglay oldilarmi?”

“Qaysi metod o’quvchilarning ijodiy faolligini oshirdi?”

“Nima sababdan ayrim o’quvchilar faol ishtirok etmadi?”

“Men o’z pedagogik maqsadimga erisha oldimmi?”

“Keyingi darsda nimani o’zgartirishim kerak?”

Ana shunday savollar o’qituvchini oddiy ijrochidan o’z pedagogik faoliyatini tadqiq qiluvchi subyektga aylantiradi.

Refleksiv kompetentlikning tarkibiy tuzilishi

Musiqa o’qituvchisining refleksiv kompetentligini bir necha o’zaro bog’liq komponentlarga ajratish mumkin.

1. Motivatsion component. O'qituvchining o'z faoliyatini takomillashtirishga bo'lgan ehtiyojini ifodalaydi. Bunda pedagog o'zining kasbiy rivojlanishini zaruriyat sifatida qabul qiladi.

2. Kognitiv component. O'qituvchining pedagogik bilimlari, o'z faoliyati to'g'risidagi nazariy tushunchalari va pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish qobiliyatini anglatadi.

3. Metakognitiv component. Bu komponent “o'z fikrlashim haqida fikrlash” qobiliyatini ifodalaydi. O'qituvchi o'z qarorlarining sabablarini tahlil qiladi va pedagogik strategiyalarini ongli ravishda qayta ko'rib chiqadi.

4. Emotsional component. Pedagogning o'z hissiy holatini anglash va boshqarish qobiliyatidir. Musika darsida emotsional muhit juda muhim bo'lgani uchun bu komponent alohida ahamiyatga ega.

5. Baholovchi component. O'qituvchi o'z faoliyatining natijasini mezonlar asosida baholaydi.

6. Korreksion component. Refleksiyaning eng muhim natijalaridan biri - faoliyatni tuzatish. Ya'ni o'qituvchi kamchilikni aniqlash bilan cheklanmay, uni bartaraf etish strategiyasini ishlab chiqadi.

Shu sababli refleksiv kompetentlikni quyidagi formula orqali ifodalash mumkin:

Anglash, tahlil, baholash, xulosa, korreksiya rivojlanish.

4. Self-menejment kompetentligi va uning musiqa o'qituvchisi faoliyatidagi o'rni. Self-menejment - shaxsning o'z faoliyati, vaqti, maqsadlari, resurslari, hissiy holati va kasbiy rivojlanishini ongli ravishda boshqara olish tizimidir.

Zamonaviy musiqa o'qituvchisi darsga tayyorgarlik, metodik materiallarni ishlab chiqish, raqamli resurslardan foydalanish, o'quvchilar bilan individual ishlash, sinfdan tashqari mashg'ulotlarni tashkil etish va o'z malakasini oshirish kabi ko'plab vazifalarni bir vaqtda bajaradi.

Shuning uchun self-menejment kompetentligining asosiy elementlari quyidagilarni tashkil etadi: Maqsad qo'yish, rejalashtirish, vaqtni boshqarish, ustuvor vazifalarni belgilash, o'z-o'zini nazorat qilish, o'z faoliyatini baholash, emotsional o'zini boshqarish, stressga moslashish, kasbiy rivojlanishni rejalashtirish, raqamli resurslardan oqilona foydalanish.

Zamonaviy tadqiqotlarda o'qituvchining self-regulation, ya'ni o'z faoliyatini o'zini boshqarishi kognitiv, metakognitiv, motivatsion va ijtimoiy xatti-harakatlar bilan bog'liq ko'p o'lchovli tizim sifatida qaralmoqda.

5. Refleksiya va self-menejmentning o'zaro bog'liqligi. Refleksiya va self-menejment bir-birini to'ldiruvchi kompetensiyalardir.

Refleksiya o'qituvchiga:

“Men qanday faoliyat olib bordim?” degan savolga javob topishga yordam beradi.

Self-menejment esa: “Keyingi faoliyatimni qanday tashkil qilaman?” degan savolga javob beradi.

Shuning uchun ular o'rtasidagi munosabatni quyidagicha ko'rsatish mumkin:

refleksiya → tahlil → xulosa → maqsad → reja → harakat → yangi refleksiya

Bu sikl o'qituvchining uzluksiz professional rivojlanishini ta'minlaydi. Masalan, musiqa o'qituvchisi darsdan so'ng o'quvchilarning yangi qo'shiqni o'zlashtirishida qiyinchilik bo'lganini aniqladi. Refleksiv yondashuv orqali u muammoning sababini izlaydi: repertuar murakkabligi, metodning noto'g'ri tanlangani, vaqt yetishmasligi yoki o'quvchilarning tayyorgarlik darajasi.

Keyingi bosqichda self-menejment ishga tushadi: o'qituvchi yangi maqsad belgilaydi, vaqtni qayta taqsimlaydi, metodni o'zgartiradi va yangi pedagogik strategiyani sinab ko'radi. Demak, refleksiya muammoni anglashga, self-menejment esa uni boshqarishga xizmat qiladi.

6. Zamonaviy musiqa o'qituvchisining refleksiv va self-menejment kompetentligini shakllantirish yo'llari

Mazkur kompetensiyalarni shakllantirish uchun quyidagi pedagogik mexanizmlardan foydalanish mumkin:

“Refleksiv kundalik.” O'qituvchi har bir darsdan so'ng qisqa yozma tahlil olib boradi: Darsning maqsadi nima edi? Maqsadga erishildimi? Nima yaxshi natija berdi?

Qanday muammo yuzaga keldi? Muammoning sababi nima? Keyingi darsda nimani o'zgartiraman? “3 savol” refleksiyasi

Dars oxirida:

Nima muvaffaqiyatli bo'ldi?

Nima qiyinchilik tug'dirdi?

Keyingi safar nimani boshqacha qilaman?

Video-refleksiya

Dars jarayonini videoga olib, keyinchalik pedagogik nuqtayi nazardan tahlil qilish o'qituvchiga o'zining nutqi, muloqoti, vaqt taqsimoti va o'quvchilar bilan munosabatini obyektivroq ko'rish imkonini beradi.

“Smart” maqsadlar O'qituvchi kasbiy rivojlanish maqsadlarini aniq, o'lchanadigan, erishish mumkin bo'lgan, real va vaqt bilan chegaralangan shaklda belgilaydi.

Portfolio. O'qituvchining metodik ishlari, dars ishlanmalari, refleksiv yozuvlari, o'quvchilar natijalari va kasbiy yutuqlarini tizimli ravishda jamlash self-menejmentni rivojlantirishga yordam beradi.

Hamkasblar refleksiyasi. Ochiq dars, o'zaro kuzatuv va konstruktiv fikr almashish o'qituvchiga o'z faoliyatini boshqa professional nuqtayi nazardan ko'rish imkonini beradi. Tadqiqotlarda ham hamkasblar fikri, pedagogik qo'llab-quvvatlash va maqsadga yo'naltirilganlik refleksiv amaliyot rivojiga ta'sir qiluvchi omillar sifatida ko'rsatilgan.

Xulosa. Zamonaviy musiqa o'qituvchisining professional kompetentligini rivojlantirishda refleksiv va self-menejment kompetensiyalarining shakllanishi muhim pedagogik vazifalardan biridir. Refleksiv kompetentlik o'qituvchining o'z faoliyatini anglash, kuzatish, tahlil qilish, baholash va takomillashtirish qobiliyatini ifodalaydi. Uning asosiy xususiyati shundaki, pedagog o'z faoliyatiga faqat natija nuqtayi nazaridan emas, balki jarayon, sabab va kelgusidagi

rivojlanish imkoniyatlari nuqtayi nazaridan ham yondashadi.

Ayniqsa, metakognitiv refleksiya musiqa o'qituvchisining kasbiy faoliyatida muhim ahamiyatga ega. Chunki u pedagogga nafaqat “nima qildim?”, balki “nima uchun shunday qildim?”, “qaysi pedagogik qaror samarali bo'ldi?” va “kelgusida qanday strategiyani tanlashim kerak?” kabi savollar asosida o'z faoliyatini chuqur tahlil qilish imkonini beradi.

Self-menejment esa mazkur refleksiv jarayonning amaliy davomidir. O'qituvchi o'z faoliyatidagi muammoni anglagach, maqsad qo'yadi, vaqt va resurslarini rejalashtiradi, pedagogik harakatlarini boshqaradi va o'z kasbiy rivojlanishini tashkil etadi.

Shunday qilib, refleksiv kompetentlik - o'z faoliyatini anglash va takomillashtirish mexanizmi, self-menejment esa ushbu takomillashtirishni amaliy jihatdan boshqarish mexanizmi sifatida namoyon bo'ladi. Ularning uyg'unligi zamonaviy musiqa o'qituvchisining kasbiy mustaqilligi, pedagogik moslashuvchanligi, ijodkorligi va uzluksiz professional rivojlanishi uchun muhim shart hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] Dewey J. How We Think. - Boston: D.C. Heath and Company, 1933.
- [2] Schön D.A. The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action. - New York: Basic Books, 1983.
- [3] Bandura A. Self-Efficacy: The Exercise of Control. - New York: W.H. Freeman, 1997.
- [4] Tschannen-Moran M., Hoy A.W. Teacher efficacy: Capturing an elusive construct // Teaching and Teacher Education. - 2001. - Vol. 17, No. 7. - P. 783-805.
- [5] Akbari R., Behzadpoor F., Dadvand B. Development of English language teaching reflection inventory // System. - 2010. - Vol. 38, No. 2. - P. 211-227.
- [6] Wyatt M. “Are they becoming more reflective and/or efficacious?” A conceptual model mapping how teachers' self-efficacy beliefs might grow // Educational Review. - 2016. - Vol. 68, No. 1. - P. 114-137.
- [7] Kurosh S., Yousefi M.H., Kashef S.H. Iranian teachers' reflective teaching practice in relation to self-efficacy perceptions: investigating teachers' discipline // Reflective Practice. - 2020. - Vol. 21, No. 3. - P. 356-370.
- [8] Hußner I., Lazarides R., Symes W., Richter E., Westphal A. et al. Reflect on your teaching experience: systematic reflection of teaching behaviour and changes in student teachers' self-efficacy for reflection // Zeitschrift für Erziehungswissenschaft. - 2023. - Vol. 26. - P. 1301-1320.
- [9] Dang V.T.T., Nguyen T.N.M., Nguyen G.T.H. The impact of reflective teaching on EFL teachers' self-efficacy: a PLS-SEM approach // Reflective Practice. - 2025. - Vol. 26, No. 6. - P. 905-917.
- [10] Faez F., Yang Y., Karas M. Exploring the Relationship between Reflective Practice and Language Teachers' Self-Efficacy Beliefs (2010-2024): A Systematic Review // TESL-EJ. - 2025. - Vol. 29, No. 2.
- [11] Karlen Y., Dignath C. A Systematic Review of Teachers' Knowledge of Self-Regulated Learning and its Assessment // Educational Psychology Review. - 2026. - Vol. 38. - Article 101.
- [12] Абдуллаев М., Хайдаров С. Педагогик технологиялар ва педагогик маҳорат. - Тошкент: Фан ва технология, 2010.